

Archeologisch onderzoek op de locatie van het toekomstige Stadskantoor te Utrecht nabij het Centraal Station (Mineurslaan), gemeente Utrecht (U)

E. Eimermann
J.J. van Ams

ARC-Rapporten 2011-13

Groningen
2011
ISSN 1574-6887

Colofon

Archeologisch onderzoek op de locatie van het toekomstige
Stadskantoor nabij het Centraal Station te Utrecht (Mineurslaan),
gemeente Utrecht (U)

ARC-Rapporten 2011-13
ARC-Projectcode 2009/390

Tekst

J.J. van Ams & E. Eimermann

Afbeeldingen

J.J. van Ams, B. Schomaker & M.C.M. Komen

Redactie

K. Otten

Status

definitieve versie

Autorisatie — C.G. Koopstra

Beheer en plaats van documentatie

Archaeological Research & Consultancy

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 8 april 2011

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

Projectgegevens

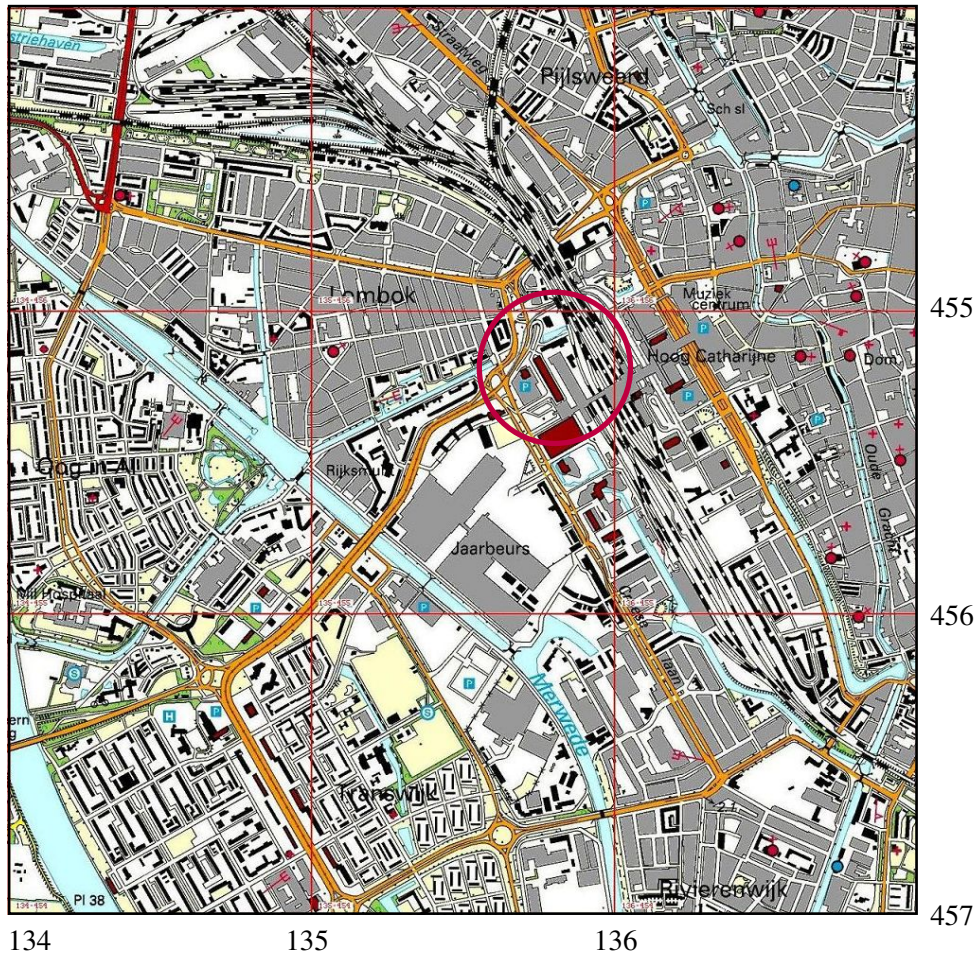
Projectnaam	Stadskantoor
Projectcode	2009/390
CIS-code	43517
Status	Definitief
Projectleider	Drs. E. Eimermann
Contact	0345-620103, e.eimermann@arcbv.nl
Oprachtgever	Projectorganisatie Stationsgebied – NS Poort
Adviseur opdrachtgever	J.W. Oudhof, j.w.oudhof@burodebrug.nl
Contactpersoon opdrachtgever	J. Geres (Smitshoekmelles), jgeres@smitshoekmelles.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Utrecht, mevr. drs. A.M. Bakker
Contact	030-2863990, anette.bakker@utrecht.nl

Locatiegegevens

Toponiem	Stadskantoor
Plaats	Utrecht
Gemeente	Utrecht
Provincie	Utrecht
Kaartblad	31H
RD-coördinaten	NW: 135.798/455.793 NO: 135.849/455.812 ZO: 135.889/455.740 ZW: 135.839/455.716
Oppervlakte	400 m ²

Beschrijving onderzoekslocatie

Geologie	Formatie van Echteld en Nieuwkoop
Geomorfologie	Rivierengebied, oude Rijn-loop
Bodem	Komkleiafzettingen op oude bedding Rijn
Historische situatie	Buitengebied aan westzijde van Catharijnesingel
Archeologische verwachting	Sporen en vondsten uit de Romeinse tijd, stedelijke bebouwing Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocatie (omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

In opdracht van NS Poort, waarbij Smitshoekmelles en Markus BV als onderaannemers fungeren, heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch onderzoek verricht op de locatie van de voormalige parkeerplaats gelegen aan de Mineurslaan te Utrecht. Het onderzoek vond plaats in het kader van het nieuw te bouwen Stadskantoor met ondergrondse parkeergarage en fietsenstalling. De bodem zal hiertoe tot een diepte van ca. 2,80 m –mv worden ontgraven, waarbij mogelijk aanwezige archeologische waarden zullen worden vernietigd. Het onderzoek is uitgevoerd op maandag 25 en dinsdag 26 oktober 2010. De projectleiding was in handen van mw. drs. G.M.A. Bergsma. De veldtechniek werd verzorgd door mw. drs. J.J. van Ams en M.C.M. Komen MA. De verslaglegging van het onderzoek is uitgevoerd door drs. E. Eimermann en mw. drs. J.J. van Ams aan de hand van de dagrapporten en veldwaarneming. Directievoering lag in handen van de Projectorganisatie Stationsgebied in de persoon van drs. J.W. Oudhof. Bevoegd gezag was de gemeente Utrecht. Stadsarcheoloog mevr. drs. A.M. Bakker en fysisch geograaf mevr. drs. M. van Dinter, gedetacheerd bij de gemeente, hebben de onderzoekslocatie bezocht en ook geassisteerd bij de profieldocumentatie. Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.2).¹

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van de archeologische opgraving is het documenteren van gegevens en veiligstellen van vondstmateriaal om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden. Met betrekking tot de onderzoekslocatie gaat bijzondere aandacht uit naar de bodemopbouw (zowel antropogeen als natuurlijk) en documentatie van hierbinnen eventueel aanwezige bewoningsporen (aard, ouderdom, kwaliteit en omvang). Hiertoe is bepaald dat de aanleg van één tot twee opgravingsssleuven in het plangebied afdoende is om de vereiste geologische en archeologische gegevens in kaart te kunnen brengen. In het Programma van Eisen, dat is opgesteld door mevr. drs L. Bruning namens de gemeente Utrecht (Bruning 2009), zijn daartoe de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- 1 *Bevindt de hoofdgeul of de noordelijke oeverwal van de Romeinse Rijn zich op de onderzoekslocatie? Zo ja, wat is hiervan de ligging en omvang? Hoe ziet de vulling eruit? Hoe ziet de opbouw van de oeverwal eruit? Kunnen in de geulvulling lagen worden onderscheiden en wat is hiervan de dikte, samenstelling, aard en datering? Bevinden zich op de onderzoekslocatie resten van beschoeiingen, kades, aanlegplaatsen, oversteekplaatsen, scheepswraken e.d.? Zo ja, wat is hiervan de ligging, omvang, datering, conservering*

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

- en gaafheid? Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de loop van de Rijn in de Romeinse tijd?*
- 2 Bevindt de hoofdgeul of de oeverwal van de middeleeuwse Rijn zich op de onderzoekslocaties? Zo ja, wat is hiervan de ligging en omvang? Hoe ziet de vulling eruit? Kunnen in de geulvulling lagen worden onderscheiden en wat is hiervan de dikte, samenstelling, aard en datering? Bevinden zich op de onderzoekslocatie resten van beschoeiingen, kades, aanlegplaatsen, oversteekplaatsen, scheepswrakken e.d.? Zo ja, wat is hiervan de ligging, omvang, datering, conservering, en gaafheid? Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de loop van de Rijn in de Middeleeuwen? Kunnen er uitspraken worden gedaan over (het tijdstip van) de verlanding van de oude Rijn?*
 - 3 Bevinden zich op de onderzoekslocaties resten van bebouwing en/of overige archeologische resten? Zo ja, wat is hiervan de ligging, omvang, datering, aard en gaafheid? Kan op basis van de onderzoeksresultaten iets worden gezegd over een bepaalde functie van de aangetroffen sporen en structuren? Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen sporen en structuren worden gedaan over de vroegere bewoners/gebruikers van de saneringslocatie (dieet, beroep, sociale klasse, enz.)? Wat kan op basis van deze resten gezegd worden over de ontwikkeling en fasering van de saneringslocatie? Klopt dit met het historische kaartmateriaal?*
 - 4 Is er sprake van ophogingslagen binnen het onderzoeksgebied? Uit welke periode dateren de lagen? Hoe dik zijn ze? En op welke diepte t.o.v. NAP bevinden ze zich? Uit welk materiaal bestaan deze lagen en bestaan hierin chronologische en ruimtelijke verschillen? Is er sprake van gestort afval?*
 - 5 Hoe ziet de bodemopbouw eruit? Wat is de bodemkwaliteit (gaafheid)? Welke dieptes kunnen worden vastgesteld voor het ongestoord niveau? Welke datering valt aan dit ongestoorde niveau te geven?*

1.3 Onderzoeksgeschiedenis en achtergrondinformatie

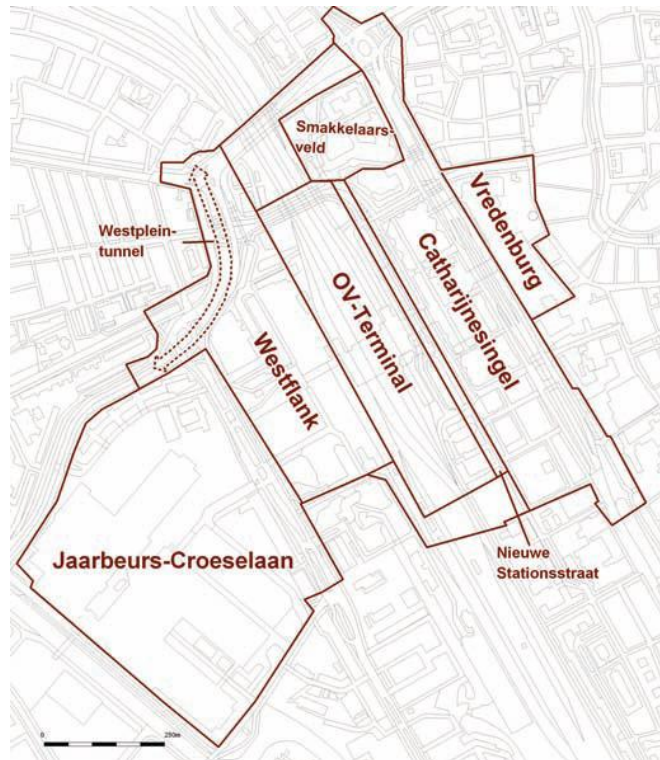
Voorafgaand aan het veldonderzoek zijn twee bureauonderzoeken uitgevoerd, namelijk een onderzoeksagenda en een bureauonderzoek (zie Bruning (2008) en Stiller et al. (2009)). Deze studies zijn verricht in het kader van grootschalige herinrichtingswerkzaamheden in het centrum en rond het stationsgebied van Utrecht. Beide onderzoeken borduren hiermee voort op een archeologische studie uit 1995 in het kader van het Utrecht Centrum Project (Kipp 1995). De bureauonderzoeken dienden met name ter inventarisatie van bekende en te verwachten archeologische waarden op basis waarvan de noodzakelijke veldonderzoeken zijn bepaald. In het meest recente bureauonderzoek uit 2008 van Bruning is een indeling gemaakt naar onderzoeksgebieden en zijn per deelgebied de historische achtergrond en archeologische verwachting beschreven. De archeologische verwachtingen en onderzoeksvragen zijn verwerkt in het PvE.

De onderzoekslocatie valt onder deelgebied Westflank Zuid (Mineurslaan). In het PvE wordt op basis van eerder onderzoek verondersteld dat de locatie zich bevindt op de noordoever van de Romeinse loop van de Rijn en mogelijk voor een deel in

de Rijnbedding. De verwachting is uitgesproken dat hier sporen behorende bij een rivier, zoals beschoeiingen, kades, aanlegplaatsen, oversteekplaatsen e.d. uit de Romeinse tijd tot ca. 1200 n. Chr. verwacht kunnen worden. Behalve de loop van de Romeinse Rijn en hieraan gerelateerde archeologische fenomenen worden geen andere archeologische waarden verwacht. De exacte ligging en loop van de oude Rijngeul in de Romeinse tijd en (Vroege) Middeleeuwen is een belangrijk thema in de archeologie binnen de gemeente Utrecht. Op de archeologische waardenkaart van de gemeente Utrecht wordt een hoge verwachting toegekend aan de loop van de Romeinse Rijnbedding en haar directe omgeving (de aangrenzende oeverwallen). Na de afdamming van de Rijn bij Wijk bij Duurstede in 1122 bleef de Oude Rijn waarschijnlijk nog enige tijd watervoerend, maar aan het einde van de twaalfde eeuw was de rivier geheel verland. Voor de periode van de Nieuwe Tijd zijn rond de onderzoekslocatie geen aanwijzingen voor bewoning bekend. Wel wordt melding gemaakt van 10e- tot 11e-eeuwse ontginningen in het deelgebied Westflank Zuid (Lijnpad). In de 13e en 14e eeuw ontwikkelde zich voor de Catharijnepoort de middeleeuwse voorstad Buiten Catharijne. Deze bevindt zich noordelijk van de onderzoekslocatie (zie eveneens Bruning 2008). In de Middeleeuwen lag de onderzoekslocatie dus in een gebied dat lange tijd een landelijk karakter behouden heeft.

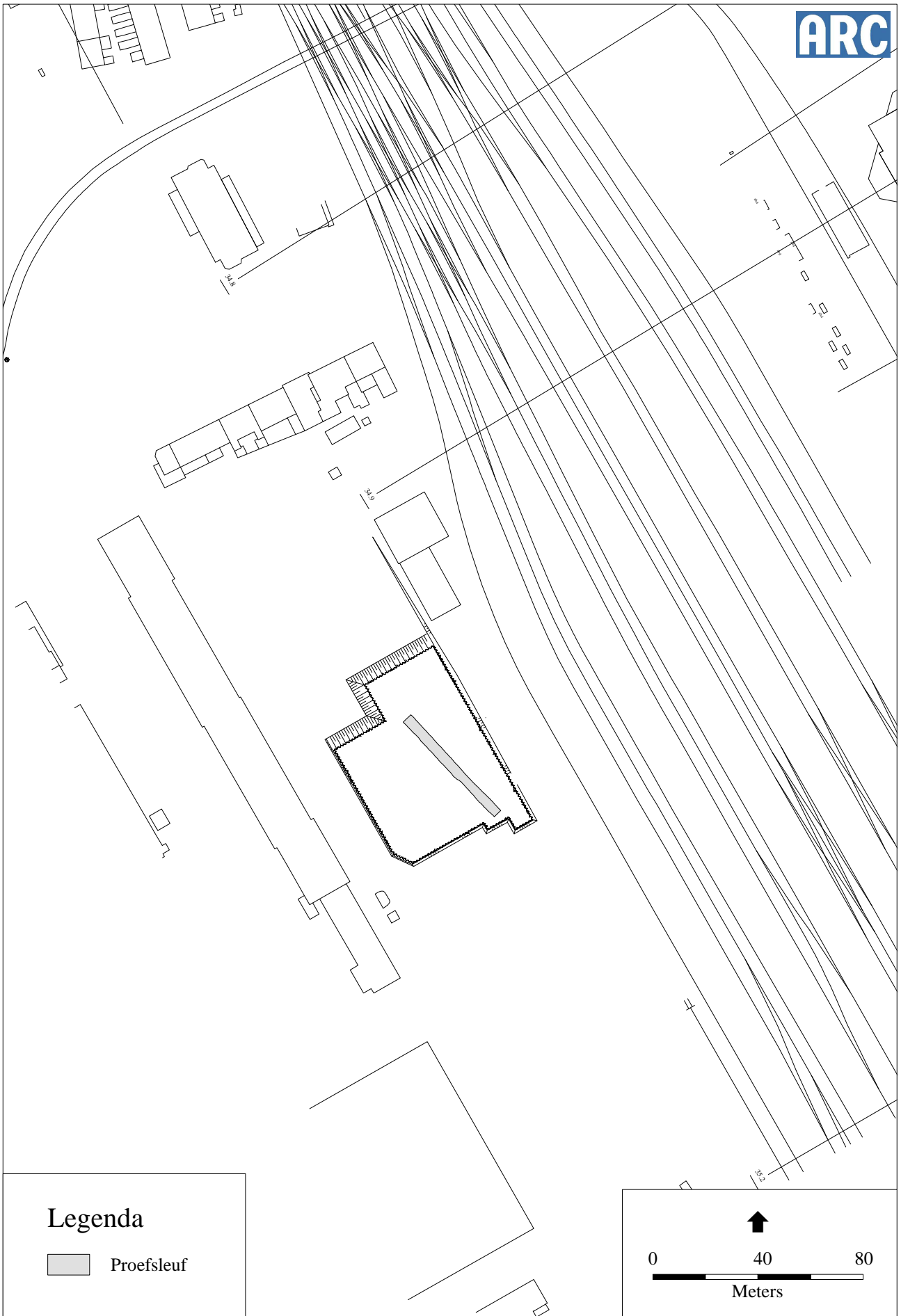
1.4 Werkwijze

In samenspraak met de uitvoerder van de saneringswerkzaamheden, de directievoering en het bevoegd gezag is de opgravingsstrategie bepaald. Deze behelste het graven van een sleuf van 4×50 m over de lengte aan de zuidzijde van de onderzoekslocatie, met een door de uitvoerder ter beschikking gestelde graafmachine en -machinist. Deze sleuf is min of meer haaks op de natuurlijke gelaagdheid en haaks op de vermoedelijke loop van de Oude Rijn geplaatst en ongeveer noordwest-zuidoost georiënteerd. Naar aanleiding van de bevindingen uit deze sleuf is na overleg met opdrachtgever en bevoegd gezag besloten af te zien van de aanleg van een tweede sleuf hier haaks op, zoals in eerste instantie wel beoogd was in het PvE. Naast de aanleg van het vlak is een lengteprofiel (het oostprofiel) gedocumenteerd in samenspraak met de fysisch geografe M. van Dinter (zie afb. 9 en afb. 10). Het profiel is op schaal 1:20 gedocumenteerd en het vlak op schaal 1:50. Vaste meetpunten en hoogtematen ten opzichte van NAP zijn met behulp van een GPS bepaald. De contour van de werkput is eveneens met behulp van de GPS ingemeten. Tijdens de aanleg van het vlak is gebruikgemaakt van een metaaldetector. De hoogte van het aangelegde vlak varieerde globaal tussen 0,20 en 0,56 m +NAP. Wegens de aanleg van de bouwput en opkomend grondwater mocht niet tot op een dieper niveau gegraven worden (dit is tevens in het PvE vastgelegd). Naar het zuiden toe is het vlak aangelegd tot op het niveau waar de klei overgaat in de zandige bedding. Deze bevindt zich op grondwaterniveau, tevens het diepst aan te leggen niveau. Bronnering is niet toegepast, waardoor op het diepere niveau het water snel omhoog kwam. Wegens het ontbreken van sporen heeft dit de werkzaamheden weinig belemmerd.

Afbeelding 2. De deelgebieden uit de voorstudies met Westflank (zuid) waarbinnen de onderzoekslocatie valt.

Nadat de documentatie van deze proefsleuf was afgerond, werd zoals vermeld in samenspraak met het bevoegd gezag de aanleg van een tweede hierop haaks te plaatsen sleuf achterwege gelaten. Gezien het ontbreken van aansprekende resultaten werd het niet waarschijnlijk geacht dat de aanleg van een tweede sleuf aanvullende fysisch geografische of archeologische informatie zou opleveren. In afwijking van het PvE richtte het onderzoek zich daarom op de aanleg van één in plaats van twee sleuven.

Afbeelding 3. De locatie van de sleuf op het onderzoeksterrein. Vervaardigd door: B. Schomaker.

Afbeelding 4. Impressie van de opgravingslocatie.

2 Resultaten

2.1 Bodemopbouw

Het onderzoek was vooral gericht op de landschappelijke opbouw met bijzondere aandacht voor de mogelijk aanwezige Romeinse loop van de Rijn. De fysisch geografische gesteldheid is reeds uitgebreid besproken in het vooronderzoek en samengevat in het PvE. Hier wordt daarom volstaan met een beknopte citering van het PvE (Bruning 2009). De regio rond Utrecht behoort tot het rivierengebied en grenst aan het westelijke veengebied. In de ondergrond bevinden zich pleistocene afzettingen van de formatie van Kreftenheye en Boxtel met daarboven de holocene afzettingen bestaande uit de formaties van Echteld en Nieuwkoop. Het huidige onderzoek richt zich op de holocene afzettingsgeschiedenis. De formatie van Echteld bestaat uit afzettingen van het Utrechtse Rivierensysteem. Utrecht ligt in het stroomgebied van de Kromme Rijn, de Vecht en de Oude Rijn. De actieve sedimentatiefase is na de afdamming van de Kromme Rijn bij Wijk bij Duurstede in 1122 gestopt. In de komgebieden en in het gebied ten westen van Utrecht vond veengroei plaats. Dit veen behoort tot de Formatie van Nieuwkoop.

In het PvE wordt geopperd dat in de ondergrond van de onderzoekslocatie afzettingen van de Romeinse Rijnloop aanwezig kunnen zijn (zie Bruning 2009). Op basis van onderzoek uit de jaren 70 van de vorige eeuw in de bouwput van het huidige

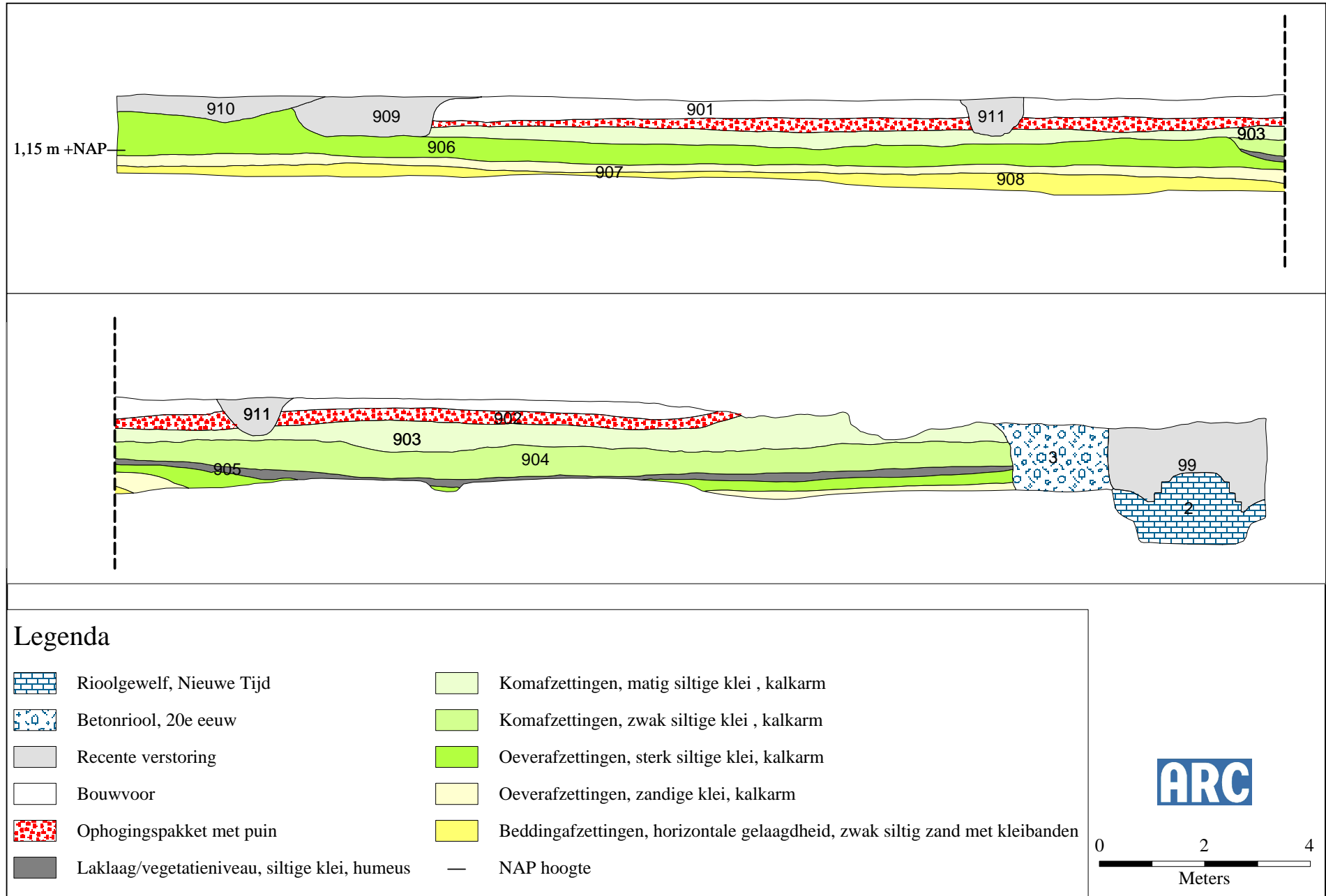
Radboudkwartier, wordt aangenomen dat de onderzoekslocatie gelegen is op de noordelijke oeverwal van de Romeinse Rijn en dat binnen het onderzoeksgebied mogelijk nog de restgeul van deze Rijn aanwezig is. Bij een booronderzoek dat in de directe omgeving is uitgevoerd, is een kleipakket op grove grindhoudende zanden aangetroffen. Dit zijn oever- op beddingafzettingen. In de oeverafzettingen zijn oever- en ooivaaggronden gevormd.

Aan de hand van het gedocumenteerde oostprofiel is vastgesteld dat op het diepste niveau beddingafzettingen zijn aangesneden, bestaande uit horizontaal gelaagd, zwak siltig zand met kleibanden (spoor 908; zie hiervoor 5). Op dit zandpakket ligt een gelaagd pakket zandige kleien (spoor 907), die naar boven toe over gaan in sterk siltige klei (spoor 906). Dit zijn oeverafzettingen. In de zuidelijke helft van het profiel is aan de top van de oeverafzettingen een vegetatieniveau (laklaag) aangetroffen (spoor 905). Het hele pakket bedding- en oeverafzettingen helt wat af in noordelijke richting. Op de oeverafzettingen en de laklaag ligt een pakket zwak siltige klei (spoor 904), die naar boven toe over gaat in matig siltige klei (spoor 903). Dit zijn komafzettingen. De komafzettingen worden afgedekt door een puinhoudende ophogingslaag met materiaal vanaf de 15e eeuw (spoor 903), waarin ook weer recentere vergravingen voorkomen. In de niet vergraven delen van het profiel zijn geen archeologische resten aangetroffen.

De datering van de verschillende pakketten wordt enigszins bemoeilijkt door het ontbreken van vondstmateriaal in de niet vergraven delen van het profiel. Het ophogingspakket aan de top dateert uit de 15e eeuw. De komkleien hieronder zijn in ieder geval afgezet voor de afdamming van de Kromme Rijn bij Wijk-bij-Duurstede in 1122. De laklaag en de onderliggende oever- en beddingafzettingen horen waarschijnlijk bij de Romeinse Rijn. Met betrekking tot de middeleeuwse Rijn kan het volgende worden gesteld: Volgens het vooronderzoek door Hazenberg ligt de middeleeuwse Rijn mogelijk tussen de Romeinse Rijn en de onderzoekslocatie (zie afb. 7). Dit is gezien de opbouw in het profiel niet waarschijnlijk. Als het pakket bedding- en oeverafzettingen aan de basis uit de Romeinse Tijd stamt, en de rivier heeft zich daarna in noordelijke richting verplaatst, naar de onderzoekslocatie toe, dan valt te verwachten dat de sedimenten boven de laklaag zandiger of siltiger zijn dan de kleien die zijn aangetroffen. Met andere woorden: in dat geval zou naar verwachting op het eerste pakket oeverafzettingen en op de laklaag een tweede pakket oeverafzettingen zijn afgezet, in plaats van komafzettingen. Het pakket komafzettingen geeft aan dat de rivier na de Romeinse Tijd juist verder van de locatie is af komen te liggen.

2.2 Sporen en structuren

De saneringsuitvoerders gaven aan dat bij de aanleg van het stationsgebied (rangeerterreinen en spoorbanen) in de jaren 50 van de 20e eeuw materiaal hiervan op de onderzoekslocatie was 'verstrooid'. In het noordelijke deel van de proefsleuf (over een lengte van 10 m) was de grond hierdoor verontreinigd met zwarte koolas en sintels. Tevens was de grond hier geroerd door recente houten funderingen (palen met ingraving) en betonnen heipalen. Het zuidelijke deel van de sleuf bestond

Afbeelding 5. Profieltekening van het oostprofiel. Vervaardigd door: B. Schomaker.

voornamelijk uit geel opgebracht scherp zand, dat gerelateerd is aan de aanleg van een 20e-eeuws betonriool. Naast dit betonriool werd tevens de contour zichtbaar van een ouder rioleringsysteem, bestaande uit een gewelfriool (zie afb. 11 en afb. 12). Naar onder toe trad een vertanding op die gefundeerd was op houten planken en palen. Bij het plaatsen van de damwanden voor de bouwput voorafgaand aan het onderzoek werd dit riool reeds aangesneden. Beknopt archiefonderzoek door de uitvoerende instanties heeft geen nadere informatie opgeleverd omtrent de exacte ligging van dit rioolsysteem. Na overleg met het bevoegd gezag is een deel van het gewelf verwijderd om de inhoud van het riool te onderzoeken. Door het ontbreken van vondstmateriaal was het niet mogelijk om het riool exact te dateren, maar op basis van het cementwerk wordt als bouwjaar 1900 geschat. Een 5-lagenmaat kwam uit op een hoogte van 30 cm. De gebruikte rode bakstenen hebben het volgende formaat: F=24x12x6 cm. De onderkant van het riool bevindt zich op 51 m –NAP. Op basis van hetgeen bekend is omtrent voormalige afwatering in dit gebied, wordt verondersteld dat het riool leidde naar een wetering die reeds in de 17e eeuw ter hoogte van de Mineurslaan heeft gelopen.

Bij het onderzoek zijn geen archeologische relevante sporen aangetroffen (zie afb. 6). Vanuit de bouwvoor zijn slechts verstoringen door 20e-eeuwse activiteiten opgemerkt. Sporen die in verband kunnen staan met de Romeinse oeverwal of de nieuwtijdse ophooglaag zijn niet aangetroffen. Reductieverkleuringen die in het vlak zijn opgetekend kunnen niet gerelateerd worden aan de oorspronkelijke bodemopbouw; deze zijn ontstaan onder invloed van de voormalige 20e-eeuwse activiteiten op de onderzoekslocatie.

2.3 Vondsten

Alleen tijdens de aanleg van het vlak en tijdens het opschaven van het profiel zijn enkele vondsten gedaan. Het materiaal is uit de ophooglaag onder de bouwvoor afkomstig. In totaal werden 8 aardewerkscherven en 3 pijpenkopfragmenten verzameld, alsmede 12 stuks bot en 5 metaalfragmenten verzameld. Het metaal is gewaardeerd door de specialist (mw. drs. M. Daleman, ARC bv), die het materiaal vervolgens heeft afgestoten op basis van de fragmentatiegraad, slechte conserveringsstaat en mede hierdoor geringe archeologische waarde (in samenhang met de verstoorde context). De determinatie van het keramiek is verricht door J.J. Lenting en de determinatie van het botmateriaal is verricht door mw. drs. H. Halıcı (beiden in dienst van ARC bv). Er is verder nog een houtmonster van de fundering van het rioolgewelf genomen. Vanwege het nieuwtijds-karakter is afgezien van een nadere analyse van het houtmonster (deze wordt afgestoten). Het pijp-aardewerk zal door de hoge mate van fragmentatie en onduidelijke context eveneens worden afgestoten.

Het aardewerk uit het ophogingspakket onder de bouwvoor kan in de Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd gedateerd worden. De tabel met relevante dateringen ten aanzien van het aardewerk is hieronder weergegeven.

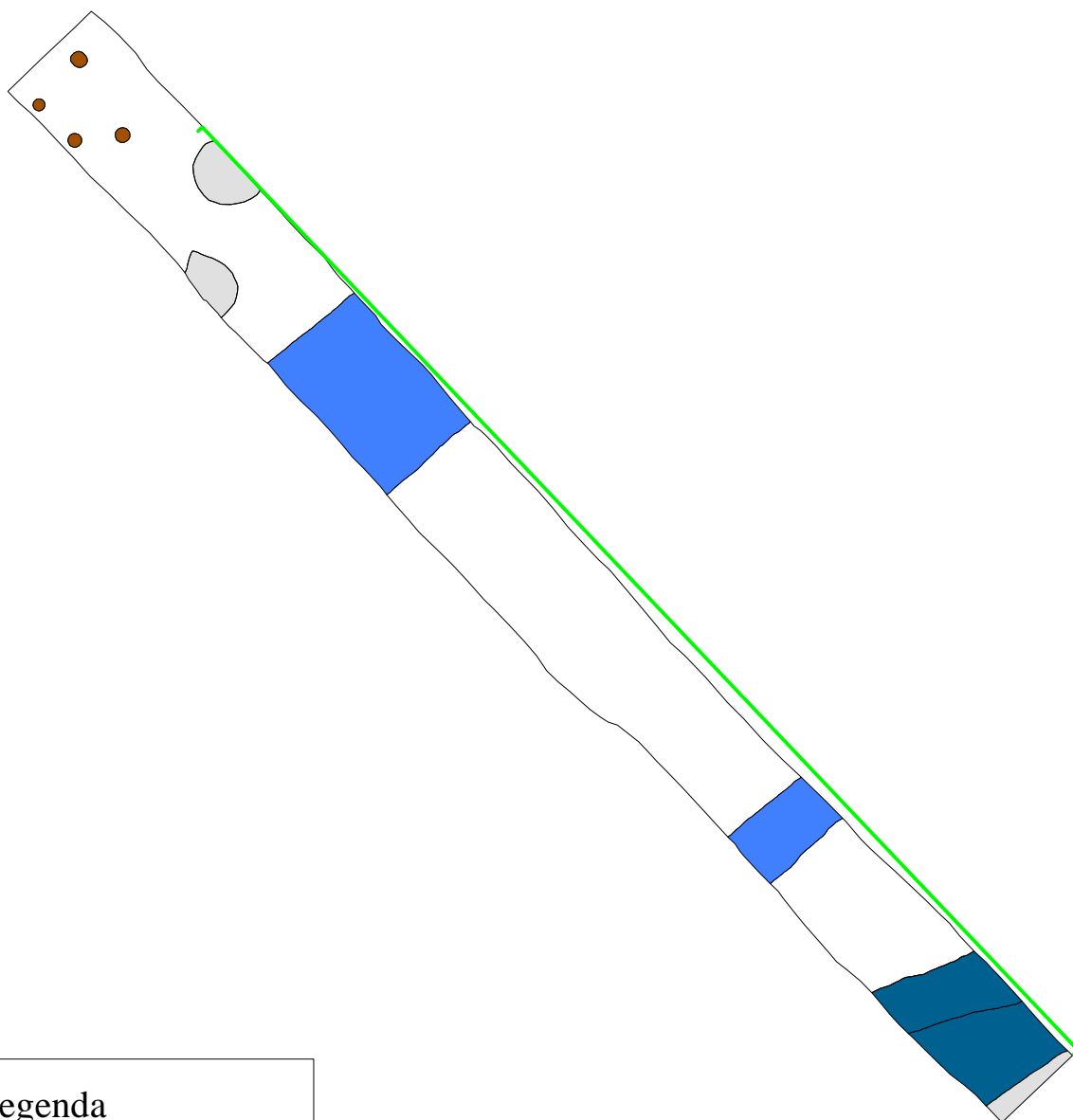
categorie	aantal	gewicht (gr.)
aardewerk	8	149,2
pijpaarde	3	12,5
metaal	5	–
bot	12	113,4

Tabel 1. Verzamelde vondsten met aantallen en gewichten per categorie.

vonst	put	spoor	aardspoor	categorie	soort	aantal	periode/ datering	opmerking
3	1	–	Ophoging	keramiek	steengoed	1	NT	mineraalwaterfles 1850-1950, vakvondst
6	1	902	Ophoging	keramiek	protosteengoed	1	LME	Siegburg 1450-1500
6	1	902	Ophoging	keramiek	steengoed	2	NT	kruik Langerwehe 1500-1550
6	1	902	Ophoging	keramiek	steengoed	1	NT	kruik 1500-1550
6	1	902	Ophoging	keramiek	roodbakkend	1	NT	grape spaarzaam glazuur 1450-1550
7	1	902	Ophoging	keramiek	steengoed	1	NT	kruik Langerwehe 1500-1550
8	1	906	Laag	keramiek	steengoed	1	NT	kruik Frechen, 1575-1650

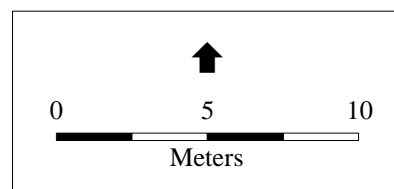
Tabel 2. Determinatie van het archeologisch materiaal.

Onder het steengoed bevinden zich een randscherf van een Siegburg-drinkschaaltje (1450–1550, vondstnr. 6), een bodemscherf met geknepen standring van een Langerwehe-kruik (1500–1550, vondstnr. 7) en een wandscherf van een Frechen-kruik (1575–1650, vondstnr. 8). Daarnaast werd een randscherf van een roodbakkende grape gevonden met spaarzaam glazuur aan de binnenzijde (1450–1550, vondstnr. 6). Het botmateriaal betreft een uit elkaar gevallen onderkaak van een volwassen rund, waarvan nog een drietal kiezen aanwezig zijn (molaar 1, 2 en 3). Het pijp-aardewerk is te fragmentarisch van karakter om nader te kunnen determineren. De metalen objecten betreffen twee kogeltjes, een spijker en een niet nader identificeerbaar stukje metaal. Alle metalen voorwerpen dateren uit de Nieuwe Tijd of zijn recent en verder niet relevant bevonden voor het onderzoek.

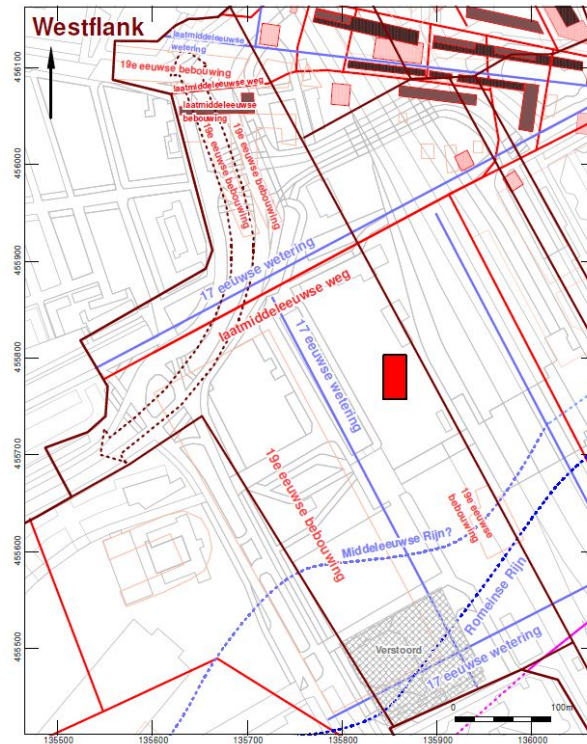

Legenda

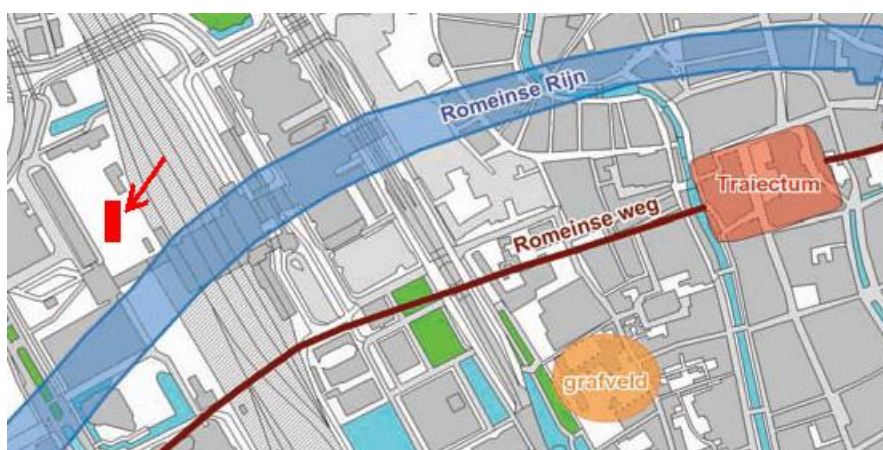
- Riool
- Recente verstering
- Houten heipalen, recent
- Locale reductie
- Rijnafzettingen
- Profiel aanduiding

Afbeelding 6. Sporenkaart van de sleuf met waargenomen sporen.
 Vervaardigd door: B. Schomaker.

Afbeelding 7. Globale locatie onderzoeksgebied (in rood aangegeven) t.o.v. de mogelijke restgeulen van de Rijn (Middeleeuwen en Romeinse tijd. Overgenomen uit: Brüning 2008, p. 89.

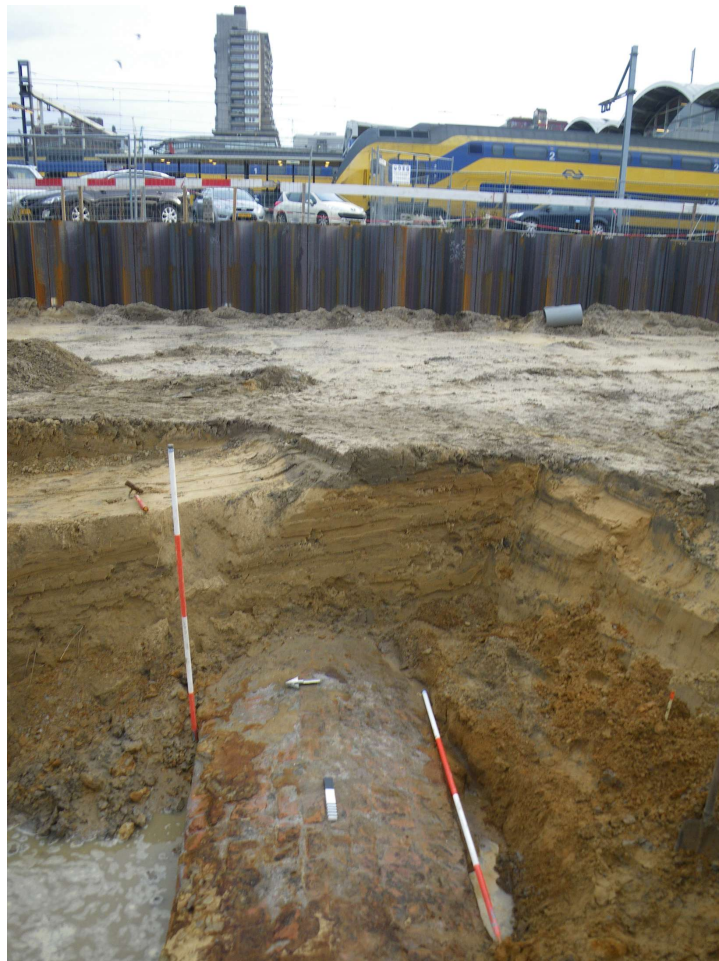
Afbeelding 8. Globale locatie t.o.v. veronderstelde loop Romeinse Rijn. Locatie in rood met pijl. Bij de Romeinse weg zijn tevens het castellum en het grafveld opgenomen. Overgenomen uit: Brüning 2008, fig. 4.1.

Afbeelding 9. Detail van het oostprofiel met aflopende laklaag en oeverwalafzettingen. Foto: R. van Ams

Afbeelding 10. Detail van het oostprofiel met afzettinglagen en laklaag. Foto: R. van Ams

Afbeelding 11. Riolorgewelf in het vlak. Foto: R. van Ams

Afbeelding 12. Zijaanzicht rioolgewelf met houten funderingsplank. Foto: R. van Ams

3 Conclusies

Geconcludeerd kan worden dat wel oeverafzettingen zijn aangetroffen, maar dat hierin geen aanwijzingen voor archeologische waarden binnen de onderzoekslocatie aanwezig zijn. De oeverafzettingen en bijbehorend (restant van een) vegetatieniveau lijken op basis van stratigrafie in de Romeinse periode gedateerd te kunnen worden. Een aangetroffen ophogingslaag direct onder de bouwvoor heeft daarnaast laatmiddeleeuws tot nieuwetijds aardewerk opgeleverd, maar eveneens zonder enige aanwijzing dat deze indicaties verschaffen voor archeologische sporen op de onderzoekslocatie. Er is geen sprake van een archeologische vindplaats en daarom zal ook geen waardering worden uitgesproken.

Hieronder worden de onderzoeksvragen nader behandeld.

- 1 *Bevindt de hoofdgeul of de noordelijke oeverwal van de Romeinse Rijn zich op de onderzoekslocatie? Zo ja, wat is hiervan de ligging en omvang? Hoe ziet de vulling eruit? Hoe ziet de opbouw van de oeverwal er uit? Kunnen in de geulvulling lagen worden onderscheiden en wat is hiervan de dikte, samenstelling, aard en datering? Bevinden zich op de onderzoekslocatie resten van beschoeiingen, kades, aanlegplaatsen, oversteekplaatsen, scheepswrakken e.d.? Zo ja, wat is hiervan de ligging, omvang, datering, conservering en gaafheid? Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de loop van de Rijn in de Romeinse tijd?*

Er is inderdaad een oeverwal aangetroffen met bijbehorend vegetatieniveau. De opbouw bestaat uit zandige kalkrijke en sterk siltige kalkarme klei. Volgens de bevindingen uit eerder onderzoek in de omgeving zou het hierbij gaan om de noordelijke oeverwal. Binnen de begrenzingen van het onderzoek kon dit niet nader geverifieerd worden. Onder de oeverafzettingen zijn beddingafzettingen aanwezig, waarbij het om afzettingen in een binnenbocht kan gaan. Op het moment dat de afzettingen in dwarsdoorsnede zijn aangetroffen, kan dit betekenen dat de beddingafzettingen van een dergelijke binnenbocht zich richting het zuiden verplaatsten. De Romeinse hoofdgeul is niet aangetroffen. Derhalve kunnen de overige vragen verder niet beantwoord worden.

- 2 *Bevindt de hoofdgeul of de oeverwal van de middeleeuwse Rijn zich op de onderzoekslocaties? Zo ja, wat is hiervan de ligging en omvang? Hoe ziet de vulling eruit? Kunnen in de geulvulling lagen worden onderscheiden en wat is hiervan de dikte, samenstelling, aard en datering? Bevinden zich op de onderzoekslocatie resten van beschoeiingen, kades, aanlegplaatsen, oversteekplaatsen, scheepswrakken e.d.? Zo ja, wat is hiervan de ligging, omvang, datering, conservering, en gaafheid? Welke uitspraken kunnen worden gedaan over de loop van de Rijn in de Middeleeuwen? Kunnen er uitspraken worden gedaan over (het tijdstip van) de verlanding van de oude Rijn?*

Komklei tot oeverafzettingen zijn in de top van de afzettingen aanwezig. Deze zijn waarschijnlijk afkomstig van de middeleeuwse Rijn. Er is geen geulvulling van de hoofdgeul aanwezig op de onderzoekslocatie. Als het pakket bedding - en oeverafzettingen aan de basis uit de Romeinse Tijd stamt, en de rivier verplaatst zich daarna in noordelijke richting, naar de onderzoekslocatie toe, dan valt te verwachten dat de sedimenten boven de laklaag zandiger of siltiger zijn dan de kleien die zijn aangetroffen. Met andere woorden: dat op het eerste pakket oeverafzettingen en de laklaag een tweede pakket oeverafzettingen zou zijn afgezet, in plaats van komafzettingen. Het pakket komafzettingen geeft aan dat de rivier na de Romeinse Tijd juist verder van de locatie is af komen te liggen. Voor de rest worden de vragen derhalve ontkennend beantwoord.

- 3 *Bevinden zich op de onderzoekslocaties resten van bebouwing en/of overige archeologische resten? Zo ja, wat is hiervan de ligging, omvang, datering, aard en gaafheid? Kan op basis van de onderzoeksresultaten iets worden gezegd over een bepaalde functie van de aangetroffen sporen en structuren? Welke uitspraken kunnen op basis van de aangetroffen sporen en structuren worden gedaan over de vroegere bewoners/gebruikers van de saneringslocatie (dieet, beroep, sociale klasse, enz.)? Wat kan op basis van deze resten gezegd worden over de ontwikkeling en fasering van de saneringslocatie? Klopt dit met het historische kaartmateriaal?*

Deze vraag wordt ontkennend beantwoord.

- 4 *Is er sprake van ophogingslagen binnen het onderzoeksgebied? Uit welke periode dateren de lagen? Hoe dik zijn ze? En op welke diepte t.o.v. NAP bevinden ze zich? Uit welk materiaal bestaan deze lagen en bestaan hierin chronologische en ruimtelijke verschillen? Is er sprake van gestort afval?*

Er is sprake van een laatmiddeleeuws tot nieuwetijds ophogingspakket in de

top van kleiige afzettingen. Het is niet duidelijk geworden of het hier om gestort afval gaat. De enkele scherven aardewerk dateren vanaf 1450. Het pakket bevindt zich tussen ca. 1,50 en 1,75 m +NAP en heeft een dikte van ongeveer 25 cm.

- 5 *Hoe ziet de bodemopbouw eruit? Wat is de bodemkwaliteit (gaafheid)? Welke dieptes kunnen worden vastgesteld voor het ongestoord niveau? Welke datering valt aan dit ongestoorde niveau te geven?*

De bodemopbouw bestaat van boven naar beneden uit een puinlaag, ophooglaag, komafzettingen vanuit de middeleeuwse Rijnloop en oeverafzettingen met in de top een vegetatieniveau van de Romeinse Rijnloop. Als basis gelden de beddingafzettingen. De top van de bodem is door 20e-eeuwse activiteiten verstoord. Voor klein deel is het gebied diep verstoord door de aanwezigheid van heipalen en riolering. De bovenste 20 tot 30 cm is verstoord en vanaf ca. 1,75 m +NAP begint de ongestoorde bodemopbouw met lokaal enkele diepere verstoringen tot ca. 1,30 m –NAP en de verstoring van het rioolgewelf tot 51 m –NAP. Verder bevindt zich onder de bouwvoor de ongestoorde bodemopbouw beginnende bij het ophogingspakket in de top van de kleiafzettingen, waarbij het aardewerk dateert uit het einde van de Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd (op basis van de enkele aardewerkscherven vanaf 1450 tot 1650).

4 Aanbeveling

Er zijn geen archeologische waarden, op het rioolgewelf na, aangetroffen. Er is dan feitelijk ook geen sprake van een vindplaats. In het veld is besloten dat de aanleg van een dwarsseuf de fysische geografie en voor de archeologie geen meerwaarde kent. De aanbeveling in het veld was dan ook om het veldonderzoek af te ronden en vrij te geven voor ontwikkeling. Dit is ter plaatse met het bevoegd gezag kortgesloten (A. Bakker). Na dit overleg met het bevoegd gezag en de betrokken fysisch geograaf is afgezien van verder archeologisch en fysisch geografisch onderzoek, waarop het plangebied is vrijgegeven voor verdere ontgravingen ten behoeve van de sanering en uitgraven van de bouwput. Het bevoegd gezag heeft wel bij de uitvoerder aangegeven dat met de archeologische dienst van de gemeente Utrecht contact opgenomen dient te worden, indien onverhoopt nog archeologische resten in de bodem aanwezig blijken.

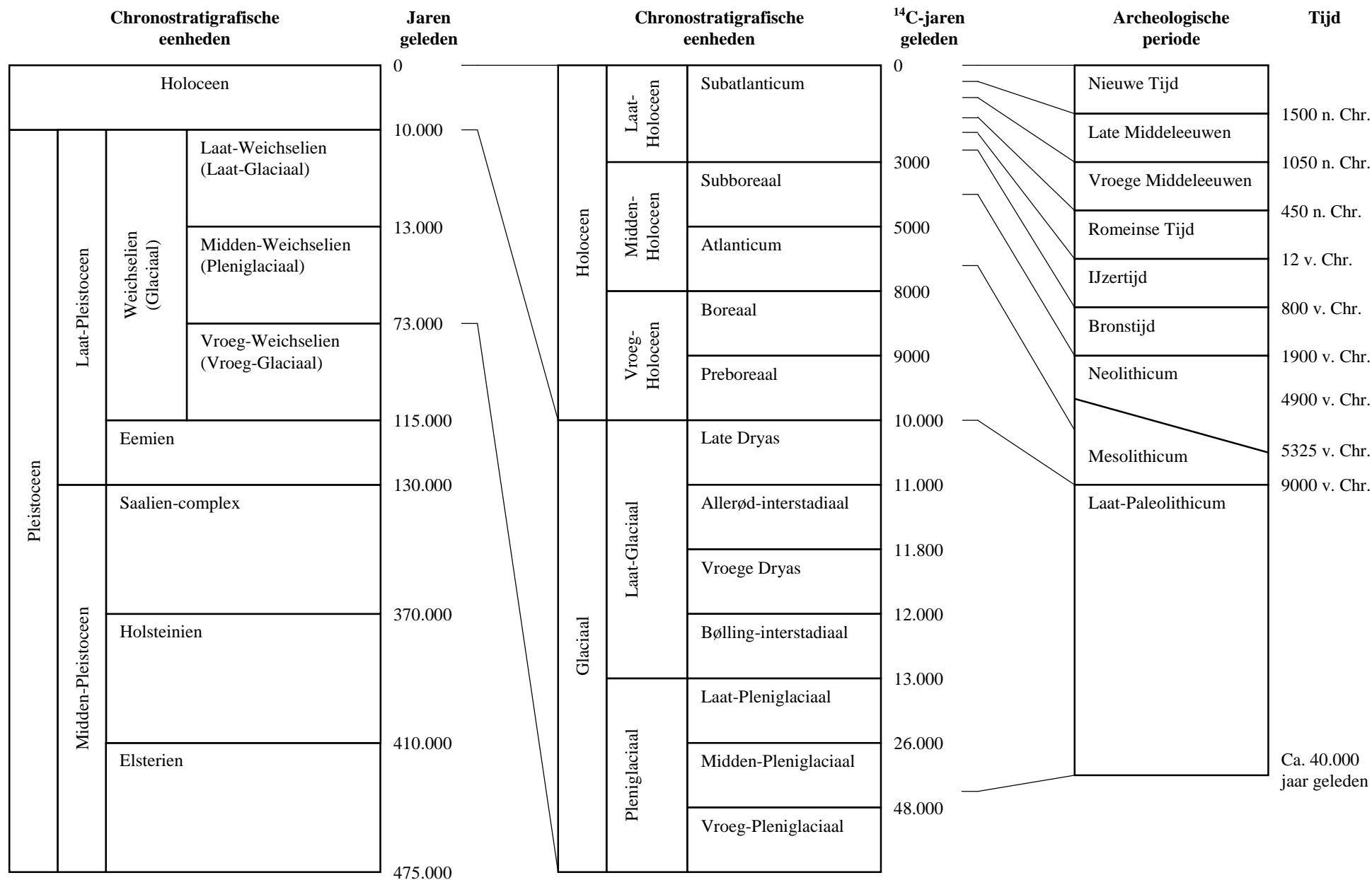
5 Samenvatting

Op 25 en 26 oktober 2010 heeft ARC bv een archeologisch onderzoek uitgevoerd op de onderzoekslocatie van de voormalige parkeerplaats aan de Mineurslaan in Utrecht. Hierbij zijn in een langgerekte sleuf naar verwachting Rijnafzettingen aangetroffen. Naast overstromingsklei door waarschijnlijk de middeleeuwse Rijn is op een dieper niveau de waarschijnlijk Romeinse oeverwal met een vegetatiehorizont (laklaag) aangesneden. Onder deze afzettingen zijn zandige beddingafzettingen binnen het meandergebied van de Romeinse Rijn aanwezig.

De archeologische vondsten beperkten zich voornamelijk tot enkele aardewerkscherven die in de Late Middeleeuwen tot Nieuwe Tijd gedateerd kunnen worden. Daarnaast werd nog een nieuwtijds rioolgewelf gevonden, waarvan de exacte ouderdom niet bekend is. Verdere archeologische indicatoren of sporen ontbreken die meer inzicht meer verschaffen in de oudere oeverwalafzettingen. De hoofdgeul van de Romeinse Rijn of die van de middeleeuwse Rijn zijn in het plangebied niet aangetroffen. Gezien eerder onderzoek in de omgeving is verondersteld dat het hier de noordelijke oeverwal betreft van de Romeinse Rijn. Dit kon binnen de grenzen van het onderzoek niet nader geverifieerd worden.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Bruning, L., 2008. *Bureauonderzoek archeologische waarden stationsgebied Utrecht*. Leiden (Hazenberg Archeologie; tevens overgenomen in een uitgave van projectorganisatie Stationsgebied, Gemeente Utrecht).
- Bruning, L., 2009. *Programma van Eisen Stads Kantoor, opgraving, Utrecht*. Leiden (Projectorganisatie Stationsgebied Utrecht 20090717, definitief).
- Kipp, F., 1995. *Cultuurhistorische Effectrapportage betreffende het Utrecht Centrum Project*. Utrecht (Afdeling Stedebouw & Monumenten gemeente Utrecht).
- Mulder, E.F.J. de, M. C. Geluk, I.L. Ritsema, W. E. Westerhoff & T. E. Wong, 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Stillier, D., P. Jongste, E. Mietes, M. Ditting & L. Bruning, 2009. *Onderzoeksagenda Archeologie, Utrecht Stationsgebied*. Utrecht (Projectorganisatie Stationsgebied Utrecht STA08-02-OND).

Bijlage 1. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.